

Pensioenen: tijd voor oplossingen

3 december 2002 | Het Financieel Dagblad

Door: Boot, A.

Arnoud W. A. Boot

Tijd voor oplossingen. Het pensioendebat dat door de malaise op de beurs in een stroomversnelling is geraakt, staat nog steeds bol van dogmatiek. Dat bleek ook afgelopen week weer op een bijeenkomst van het onderzoeksinstituut Nyfer in het Haagse Nieuwspoor. De sociale partners, die het voor het zeggen hebben in de pensioenfondsbesturen, zitten snel in het defensief. Nu hebben ze dat laatste een beetje aan zichzelf te danken. De veel te agressieve beleggingen in aandelen zijn als een boemerang teruggeslagen. Nu er grote gaten zitten in de reserves en onduidelijk is wie de rekening moet betalen, komen de sociale partners niet meer weg met het oude paternalisme van 'wij regelen het wel voor jullie en ga maar lekker slapen.'

Op zichzelf heeft ons pensioensysteem een aantal sterke punten: de kapitaaldekking, de brede deelname (bijna iedereen doet mee), de lage kosten (ja!) en de nadruk op 'defined benefit' (uitkering op basis van laatstverdiend of gemiddeld verdiend loon, dus in beginsel geen beleggingsrisico voor de gepensioneerde).

Het 'defined benefit' karakter van ons pensioenstelsel kent echter ook grote problemen. Zo groot dat het systeem in feite aan het barsten is. De sociale partners proberen als ware jongleurs alle ballen in de lucht te houden, maar als er geen fundamentele veranderingen komen gaat het verkeerd.

Wat zijn de problemen van het huidige stelsel? Ten eerste - en dat bleek ook tijdens de Nyfer-bijeenkomst - ontbreekt het aan een duidelijke definiëring van de rechten en plichten van gepensioneerden en premiebetalers. Er is te veel paternalisme, te weinig individuele keuzevrijheid en ons systeem belemmert de arbeidsmobiliteit.

Daarnaast is er het demografische probleem. Er komen steeds meer gepensioneerden en dus naar verhouding steeds minder premiebetalers. Een volledig defined benefit systeem zoals wij dat hebben kan hier moeilijk mee omgaan.

Verder is er een toenemende Europese problematiek. Ons systeem werkt snel discriminerend naar mensen die tijdelijk in ons land werken, en vereist allerlei privileges voor pensioenfondsen (gedwongen deelname, en taakafbakening met verzekeraars) met bijbehorende mededingingsvraagstukken die de EU vroeg of laat zal aanpakken.

Al met al tikt er dus een echte tijdbom onder ons systeem. Maar de sociale partners willen het niet zien. Krampachtig wordt het systeem verdedigd in plaats van dat alle aandacht uitgaat naar de verdediging van de sterke punten van 'het systeem'. Wat moet er gebeuren? Ik geef een voorzet.

De wens om de zekerheden van defined benefit te behouden komt voort uit een publieke doelstelling. Dat betekent dat de overheid hier een grotere rol mag (en moet) spelen. Het defined benefit element moet precies gedefinieerd worden, en hierin mag voor de pensioengerechtigden geen onzekerheid zitten. Deze grotere zekerheid vereist dat we het defined benefit deel terugbrengen tot een beheersbaar niveau. Wat overigens ook rijmt met de wens van individuen: de wens van zekerheid bestaat het sterkst op lagere inkomensniveaus. Voor pensioenaanspraken boven een bepaald minimum is grotere individuele vrijheid mogelijk en gewenst. Dus het pensioen bestaat wat mij betreft uit drie delen: de AOW (een minimum voor iedereen), het afgebakende vaste defined benefit pensioen, en daarboven het vrije deel. Vergeleken met nu is er een groter vrij deel, maar een strakker afgebakend verzekerd vast pensioen.

Het vaste pensioen, en daarin onderscheidt het zich van de AOW, is niet alleen kapitaaldekkend, maar ook moeten individuele (levensloop)keuzes hierop een direct en eenduidig effect hebben. Het vaste pensioen wordt

dus wel degelijk opgebouwd op basis van het aantal jaren dat er gewerkt wordt. De opzet ervan is echter anders dan nu. Met de premie die elk jaar wordt afgedragen wordt een stukje van het uiteindelijke pensioen 'gekocht'. Er is een één op één relatie tussen de afgedragen premie en het uiteindelijke pensioen, waarbij dit laatste geïndexeerd wordt tegen de gemiddelde loonstijging in de economie. Dus elke euro premie koopt een vaste (geïndexeerde) pensioenaanspraak.

Dit defined benefit pensioensysteem is een expliciete door de overheid bepaalde regeling waarin geen enkel risico zit voor de pensioengerechtigden. Eenduidige aanspraken dus. En ook mensen (buitenlanders?) die maar een jaartje meedoen bouwen daarmee een eerlijk proportioneel deel pensioen op.

De dekking ervan bestaat uit beleggingen. Deze dekking is er al, namelijk de beschikbare kapitaalopbouw in onze pensioenfondsen. Dit deel moet worden afgezonderd (want in de pensioenfondsen zit meer dan alleen voor dit kleinere afgebakende deel). Het beleggingsrisico in dit deel komt in principe bij de overheid. Zij kan via het uitbesteden van beheer aan pensioenfondsen en andere partijen (verzekeraars bijvoorbeeld) het beleggingsrisico naar de particuliere sector verplaatsen, maar hoe dan ook blijft er risico over dat door de overheid moet worden gedragen.

In ieder geval kan en mag het niet meer worden afgewenteld op de pensioengerechtigden. Hiertoe zal de overheid ook een bepaalde overdekking willen hebben om de risico's via inter-generationale risicodeling uit te smeren over de tijd. De rol van pensioenfondsen en sociale partners wordt hiermee verhelderd en afgebakend. Er is een uitvoeringsorganisatie nodig voor het vaste pensioen. Pensioenfondsen kunnen hiervoor worden ingezet maar ook een bredere aanbesteding is mogelijk. Daarnaast kunnen pensioenfondsen in het vrije deel via collectieve afspraken met aangesloten bedrijven een belangrijke rol spelen. In dit vrije deel (dat dwars door de bestaande tweede en derde pijler heenloopt) zullen zij ook in concurrentie moeten treden met andere (commerciële) partijen. Inderdaad, het begrenzen van het vaste pensioen maakt ook meer marktwerking mogelijk in de rest. Pensioenfondsen en verzekeraars zullen concurreren voor de 'vrije extra regelingen' die door de aangesloten bedrijven aan hun werknemers worden aangeboden. Hierbij blijft er voor de sociale partners een belangrijke rol. Zij bepalen het type regelingen binnen dit vrije deel, waarvoor werknemers kunnen kiezen, want collectieve contracten zijn bittere noodzaak voor het in de hand houden van de kosten.

Kortom, het waarborgen van het publieke belang moet liggen waar het ten principale hoort: bij de overheid. De overheid waarborgt het vaste pensioen. De speelruimte van de sociale partners blijft beperkt tot het vrije deel, en voor de uitvoering hiervan treden pensioenfondsen en verzekeraars in concurrentie met elkaar. Mededingingsvraagstukken zijn hiermee opgelost, en ook wordt iedereen baas over zijn eigen pensioen.

Prof. dr Arnoud W.A. Boot is hoogleraar financiële markten aan de Universiteit van Amsterdam en directeur van het Amsterdam Center for Corporate Finance.

Metadata

Publicatie Datum	dinsdag, 3 december 2002 0:00
Auteurs	Boot, A.
Bron	Het Financieele Dagblad
Copyright Jaar	2002
Categorie	Optiek
Pagina Nummer	9
Volgnummer	13